

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Ett liv att leva

Författare: Charlotta Lindahl
Uppsats Soc 464, 61-80p
Vårterminen, 2004
Handledare: Malin Åkerström

ABSTRACT

Författare: Charlotta Lindahl

Titel: Ett liv att leva

Uppsats: Soc 464, 61-80 p

Handledare: Malin Åkerström

Sociologiska institutionen, vårterminen 2004

Frågor som berör ungdomar med sociala problem har länge varit av intresse för mig. I inledningsskedet av uppsatsarbetet kom jag att bli särskilt intresserad av en ung flicka, Saga. Hennes liv har fyllts med sociala problem som i grunden har varit kopplade till föräldrarnas missbruk, främst till mammans. Hennes pappa dog av sitt missbruk när hon var tolv år. Jag valde att göra en fallstudie om Saga för att skildra hennes liv och för att lyfta fram den problematik som finns hos ungdomar med liknande sociala problem. Syftet med denna studie är att utifrån ett enskilt fall kunna illustrera djupet, detaljerna och skildringar om det konkreta. För att sedan koppla detta till mer generella tankar om hur avvikande processer går till i förhållande till ungdomar i samma situation som flickan i denna studie. Uppsatsens metodologiska utgångspunkt är kvalitativ och det empiriska materialet har hämtats in genom en samtalsintervju samt flera informella samtal med Saga. Dessutom har jag genomfört informella samtal, ett samtal med en behandlingsassistent och flera informella samtal med Sagas tidigare fostermamma. Jag har även genomfört en tre dagars fältobservation på det behandlingshem Saga vistats på under senare tid. Utifrån samtalsintervjun, de två informella samtalen och fältobservationen har jag tolkat och analyserat Sagas liv. Tolkning av materialet har skett genom studier av litteratur med speciellt fokus på ungdomar med sociala problem. Min reflektion kring denna uppsats är att ungdomar i samma livssituation som Saga har ett liv som till stor del är formbart utefter de livsvillkor man har.

Nyckelord: Missbruk, fosterfamilj, socialtjänst, institutioner, livssituation, ungdomar.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	1
1.1 Formulering av fall.....	1
1.2 Metod och material.....	1
1.3 Varför skriva om just Saga.....	2
1.3.1 Intervjuer och samtal.....	3
1.3.2 Fältobservation.....	4
1.3.3 Sekundärmaterial.....	5
1.4 Genomförande och analys.....	5
1.5 Etiska överväganden.....	5
2. SAGAS BARNDOM	6
3. SAGAS RELATION TILL INSTITUTIONER.....	8
3.1 Sociala vårdlagar.....	8
3.2 Institutioner träder in.....	8
3.3 Aktualisering av ett ärende hos socialtjänsten.....	11
4. SAGAS UTVÄRDERING AV HENNES LIVSERFARENHETER.....	14
4.1 Fosterfamilj.....	14
4.2 Institutioner.....	16
4.4 Socialtjänsten.....	16
5. VARDAGEN IDAG.....	18
5.1 Bakgrund.....	18
5.2 Dalgården.....	18
5.3 Beskrivning av Sagas liv på Dalgården.....	18
6. UPPFATTNINGAR OM SAGA.....	21
6.1 Fosterammans bild av Saga.....	21
6.2 Behandlingsassistentens bild.....	22
6.3 Sagas uppfattning om sig själv.....	24
7. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	26
8. KÄLLFÖRTECKNING.....	28
8.1 Förlagsutgiven litteratur.....	28
8.2 Rapporter och utredningar.....	29
8.3 Dagstidningar.....	29

1. INLEDNING

Jag har valt att göra en fallstudie för att lyfta fram problematiken hos ungdomar som har sociala problem och för att jag personligen har ett brinnande intresse inför detta område. Fallet, Sagas enskilda liv, speglar åtminstone delvis det allmänmänskliga och också den institutionsvandring som ungdomar i hennes situation ofta får gå igenom. Andra studier har givit mer generella och övergripande uppgifter om barn i så kallade samhällsvård (Andersson (1995) och Killén (1999)). Syftet med denna studie är att utifrån ett enskilt fall kunna illustrera djupet, detaljerna och skildringar om det konkreta. Under resans gång vill jag koppla detta till mer generella tankar om hur avvikande processer går till i förhållande till ungdomar i samma situation som Saga.

1.1 Formulering av fall

Saga är sjutton år och har under hela sitt unga liv haft en problematisk tillvaro. Hennes problem har i grunden varit kopplade till föräldrarnas missbruk, främst till mammans då pappan dog när Saga var tolv år. Mammans missbruk fortgick under åren då Saga växte upp och Sagas mamma hade periodvis inte vårdnaden om Saga. Saga har istället fått bo i olika fosterfamiljer och institutioner med andra vuxna omkring sig som, fosterföräldrar, vårdpersonal, stödpersoner, socialsekreterare och skolpersonal. Saga har trots hennes mammas missbruk haft en fungerande relation till sin mamma, även fast mamman inte alltid varit mottaglig för att ha en relation med Saga på grund av perioder med tungt missbruk. Det senaste hemmet som Saga bodde på var ett behandlingshem för flickor, ett 12 § hem, ett särskilt boende för unga som vårdas enligt LVU (lagen om vård av unga). Under hösten 2004 avslutade Saga sin behandling på 12 § hemmet och har nu flyttat tillbaka till sin hemstad för studier på gymnasienivå.

1.2 Metod och material

Fallstudier kan genomföras utifrån ett kvalitativt eller kvantitativt angreppssätt. Jag har valt att genomföra denna fallstudie utifrån ett kvalitativt angreppssätt där fallstudien bygger på inhämtat empiriskt material. Sagas liv ses som ett fall som illustrerar den vård och behandling som hon har fått av samhället. Denna fallstudie ger en kunskap om den verklighet som Saga och andra ungdomar med liknande sociala problem lever i. Fallstudien är baserad på en samtalsintervju samt flera informella samtal med Saga. Dessutom har jag genomfört informella samtal, ett samtal med en behandlingsassistent och flera informella samtal med Sagas tidigare fostermamma. Jag har även genomfört en 3 dagars fältobservation på det

behandlingshem Saga vistas på just nu. Under mitt besök på Dalgården samtalande jag också med fler flickor som bodde på samma avdelning som Saga. Deras livssituation liknade Sagas på många sätt. Tolkning av materialet har skett genom studier av litteratur med speciellt fokus på ungdomar med sociala problem. I studien har jag dragit paralleller till en pojke, Isak, vars liv liknar Sagas på många sätt, för att påvisa att Saga ingalunda är ensam i sin livssituation, utifrån Amelius (1996). Nedan följer en presentation av de teorier som jag anser vara relevanta i förhållande till material.

Beckers (1970) teori om commitment och sidebets¹, teorin kan associeras till Sagas liv i sin helhet. Från Lilly, Cullen, Ball (2002) har jag använt mig av stämplingsteori² för att dra paralleller till Sagas livssituation idag. Mills (1971) teori om strukturella och personliga problem har jag använt för att tolka Sagas liv i förhållande till den samhälliga kontexten. Kvale (1997) har jag använt i metoddelen för beskrivning av kvalitativ intervju. Patel & Davidson (1994) för att kunna beskriva när observationer används och observationsteknik. Slutligen har jag använt mig av Thomas (1966) teorem för att tydliggöra Sagas självuppfattning.

1.3 Varför skriva om just Saga?

Skälet till att just Saga blev min informant var en ren slump. En bekant till mig vars föräldrar är fosterföräldrar tipsade mig om att hans mamma kanske kunde hjälpa mig att hitta en informant. Efter att jag kontaktat min väns mamma och berättat om studiens upplägg och syfte trodde hon att Saga som bott hos dem tidigare gärna skulle vilja ställa upp på en intervju. Anna, den tidigare fostermamman, berättade för mig att Saga ibland brukar komma hem till dem vissa helger när hon har ledigt från Dalgården. Anna ordnade så att jag, i samband med att Saga kom hem till dem under en ledighet, kunde få en intervju med Saga. Efter att intervjun genomförts kände jag stor sympati för Saga. Min förståelse inför det som Saga berättat för mig grundas på att jag under min egen uppväxt haft problem med en förälder som har missbruksproblem. Detta tror jag resulterade i en djupare förståelse inför det som Saga berättade. Jag ringde därför upp Anna och sade att om Saga vill, får hon gärna ringa till mig om hon behöver någon att prata med. Saga ringde upp mig och idag pratar vi regelbundet

---

¹ Commitment (åtaganden), sidebets (förgreningar), dessa två ord är ledord i Beckers teori om hur människans beteende är bundet till kontexten där Becker menar att man är tvungen att anpassa sig till olika miljöer och följa de åtaganden och förgreningar som nya miljöer och situationer skapar (Becker 1970).

² Stämplingsteoretiker (Lilly, Cullen, Ball, 2002) menar att avvikande beteende konstrueras utifrån ett interaktionistiskt perspektiv där avvikande beteende konstrueras av dem som avviker och samhället tillsammans.

på telefon. Detta har emellertid gett mig vissa svårigheter i att hålla distans till min roll som vän och student. Att kunna skifta roller är inte alltid lätt men jag har försökt att vara så distanserad som möjligt när jag arbetat med denna fallstudie.

1.3.1 Intervjuer och samtal

Samtalen och intervjun med Saga utgör till stor del underlaget i denna fallstudie. Intervjun var öppen och ostrukturerad och grundade sig på en öppen fråga som baserades på Sagas liv. Jag frågade henne om hon kunde berätta om sitt liv. Syftet med den öppna samtalsintervjun var att jag ville få inblick i händelser som influerat Saga som individ. Förutom intervjun och de informella samtalen med Saga har jag även pratat med henne mycket på telefon vilket bidragit till att jag fått bakgrundsinformation om Saga och hennes liv.

Intervjun med Saga utfördes då hon var hemma på ledighet från det behandlingshem hon bor på idag. Intervjun med Saga tog ca två timmar och utfördes hemma hos den fosterfamilj där hon bodde innan hon kom till behandlingshemmet. Under samma dag som jag intervjuade Saga utförde jag ett längre informellt samtal med Anna, Sagas tidigare fostermamma. Detta samtal genomfördes under ca trettio minuter. Vi hade även kortare informella samtal under tiden jag vistades i deras hem, jag fick då en uppfattning om hur hennes bild av Saga är.

Jag genomförde även ett informellt samtal med en behandlingsassistent i samband med att jag besökte Saga på Dalgården, på den avdelning där Saga bor, Heden. Vårt samtal tog ca trettio minuter och samtalet handlade mycket om Sagas tid på Dalgården, om Ullas, behandlingsassistentens syn på Saga och hennes framtid.

Kvale (1997) menar att intervjun kan liknas vid ett samspel mellan intervjuaren och intervjupersonen där ett utbyte av synpunkter sker kring det ämne som intervjuaren och intervjupersonen har gemensamt; i mitt fall var det Saga och ibland allmänna missbruksproblem som intervjupersonen och jag samtalade om, vände och vred på argument och erfarenheter. Fördelen med att arbeta med kvalitativ intervju menar Kvale är att man kan få en uppfattning om intervjupersonens känslor, erfarenheter och den livsvärld hon lever i.

1.3.2 Fältobservation

För att få bättre uppfattning om Sagas liv och hur hon lever idag besökte jag henne på det behandlingshem hon vistas på. Under min vistelse på behandlingshemmet försökte jag att sätta mig in i Sagas vardagliga miljö. Observationen genomförde jag som en komplettering till det som Saga sagt till mig tidigare under samtalsintervjun om behandlingshemmet och för att kunna se Sagas vardag som hon själv gör.

Patel & Davidson (1994) menar att observation är en teknik som lämpar sig att användas när man skall studera områden som berör beteenden och skeenden i naturliga miljöer. Eftersom Saga hade berättat för de andra flickorna på avdelningen om mig och att jag gör en studie om henne så intog jag rollen som deltagande observatör. En deltagande observatör går in som en aktiv del i den situation som skall observeras och försöker smälta in i den aktuella gruppen (Patel & Davidson 1994).

Fältobservationen genomförde jag under tre dagar då jag var på besök på det behandlingshem som Saga bor på. Eftersom jag kom som gäst till Saga bodde inte jag på den avdelning som Saga annars bor på utan vi fick bo i ett närliggande hus som vanligtvis fungerar som en träningslägenhet för de ungdomar som bor på Dalgården. Trots att jag och Saga bodde i detta hus tillbringade vi en stor del av tiden på avdelningen och jag fick möjlighet att prata med flickorna som vistades där. För att inte flickorna skulle tycka att jag skiljde mig för mycket från dem, valde jag att inte föra anteckningar när jag umgicks med dem. Intryck som jag fått under dagen fick jag därför hålla i minnet och senare på kvällen när jag var själv fick jag samla ihop mina intryck och skriva ned mina observationer och tankar. Dessa tankar som jag utvecklat kom att bli min beskrivning av hur Sagas liv ser ut på Dalgården och den beskrivningen kommer jag att ta upp i kapitlet ”vardagen i dag”.

För att inte flickorna skulle bli störda för att jag befann mig i deras hem valde jag att hålla en låg profil. Flickorna på avdelningen verkade inte störas av att jag vistades omkring dem därför kändes det naturligt för mig att vara en tillfällig medlem i gruppen. Detta tror jag kan ha berott på att jag inte var mycket äldre än de och att de visste om att jag har insikt i deras sociala problematik. Flickorna kan möjligen ha förändrat sitt beteende under den tid jag var där, detta har jag svårt att bedöma eftersom jag inte vet hur deras beteende brukar vara.

1.3.3 Sekundärmaterial

För att få inblick i hur samhällsdebatten ser ut beträffande ungdomar med social problematik har jag använt mig av artiklar hämtade från svenska dagstidningar som bredvidläsning. Jag har även använt mig av Statens institutionsstyrelsens hemsida och Socialstyrelsens hemsida för att ta del av de rapporter och utredningar som berör denna sociala problematik samt för att få information om sociala vårdlagar och hur socialtjänstens verksamhet fungerar.

1.4 Genomförande och analys

Intervjuerna har skrivits ut ordagrant. När jag sedan skulle analysera dem utvecklades innebörden utifrån intervjuerna vilka jag har kategoriserat under olika teman. Under samtliga teman har jag valt ut de citat som jag anser vara mest illustrativa utifrån intervjuerna. Utifrån samtalsintervjun med Saga, de två informella samtalen och fältobservationen kommer jag att tolka och analysera intervjupersonens liv för att sedan koppla till teorier och begrepp som är relevanta i förhållande till materialet.

1.5 Etiska överväganden

En intervjuare bör ta hänsyn till etiska aspekter i en intervjusituation. Detta eftersom intervjuaren inverkar på den intervjuade och intervjuaren påverkas av den kunskap som frambringas genom intervjun (Kvale 1997). För att Saga skulle känna förtroende för mig i min roll som intervjuare berättade jag före intervjun om undersökningens syfte, dess uppläggning och om min bakgrund och att hon när som helst kunde avbryta om hon kände att det blev för påfrestande. Detta tror jag bidrog till att vi fick ett bra fungerande personligt samspel under intervjun. Jag informerade även Saga om att hennes namn och andra personers och institutioners namn kommer att vara fingerade och att jag i vissa fall tar bort detaljer som kan vara av avslöjande art. Dessutom informerade jag Saga om hur hantering av materialet kommer att ske efter att studien är genomförd.

2. SAGAS BARNDOM

Missbruk, ensamhet, ansvarstagande, besvikelse och otrygghet är några av de ord jag väljer att beskriva Sagas uppväxt med. Sagas barndom har på grund av sina föräldrars missbruk, främst mammans kommit att skilja sig från en ”normal” uppväxt. Mycket därför att hon redan som liten fick känslan av att aldrig kunna lita på någon, att hon levde med att det när som helst kan hända något som förändrar tillvaron och att hon inte hade normala vuxna förebilder som barn.

I: Hur har kontakten med socialtjänsten varit?

S: Vi har haft kontakt med dem sen jag föddes tror jag. Det var mer ekonomiskt innan och sen så var det typ att de märkte det och så.

I: Vad hade din mamma för missbruksproblem?

S: Amfetamin och alkohol. Hon har haft alkoholproblem under nästan hela min uppväxt men jag har inte märkt det så. Hon drack inte så mycket när jag var liten det var liksom inte så att man såg det. Sen så när jag var typ åtta eller nio så var det typ då började hon att dricka väldigt mycket så att hon var helt borta.

I: Bodde din mamma och pappa ihop?

S: Ja tills jag var två tror jag.

I: Träffar du honom idag?

S: Nej, han är död.

I: Av missbruk eller?

S: Ja det kan man väl säga, han slog i huvudet så många gånger när han var full så han fick en hjärnblödning till slut, han dog 1998.

Saga tror att hennes liv kanske hade sett annorlunda ut om hon hade fått komma till den fosterfamilj hon trivts bäst hos (Anna och Bengt) redan som barn och hon menar att mycket av det som har hänt kanske inte behövt hända om hon fått en tryggare uppväxt. Denna uppfattning har även Sagas tidigare fostermamma Anna som menar att Saga kanske fått en bättre uppväxt om socialtjänsten agerat tidigare eftersom hon levde under förhållandevis osunda hemförhållanden. Saga menar att hennes mamma fick för många chanser till att sluta med sitt missbruk innan omhändertagandet skedde.

Samma betoning av hur viktigt det är med att ha en enda fast social enhet görs av Isak.

” Det bästa hade ju varit om man trivts i det första fosterhemmet och hade varit där och vuxit upp hela tiden. Men det gick ju inte. Så jag vet faktiskt inte. Hade man bara hittat rätt ställe och så som jag hade trivts på...då hade det ju blivit annorlunda alltihop” (Amelius, red, s 216, 1996).

Varför socialtjänsten agerade i ett senare skede i Sagas fall beror bland annat på att lagstiftningen hindrar dem att ingripa tidigare. Det är därför betydligt vanligare att ungdomar

blir placerade utanför hemmet i till exempel fosterfamiljer eller institutioner på grund av dåliga hemförhållanden. Det har visats att flickor har svårare hemförhållande än pojkar eftersom de har större problem med familjerelationerna än pojkarna. Till skillnad från pojkarna uppger flickorna att de har upplevt fler separationer, att de blivit misshandlade och att de blivit sexuellt utnyttjade (Sis Rapport 2002:2).

3. SAGAS RELATION TILL INSTITUTIONER

Redan som liten kom Saga i kontakt med socialtjänsten med anledning av att Sagas mamma och pappa missbrukade alkohol. När Saga var tolv kom hennes mamma in på behandlingshem för sitt alkoholmissbruk, Sagas pappa dog av sitt alkoholmissbruk ungefär samtidigt som mamman kom in på behandlingshem och i och med detta hade Saga inga föräldrar som kunde ta hand om henne, socialtjänsten tog över ansvaret för henne. Saga blev placerad i en jourfamilj och hennes mammas bestämmanderätt minskades när hennes missbruk inte gick att förhindra. Därmed inleddes en ny tid i Sagas liv.

3.1 Sociala vårdlagar

Den lag som i första hand reglerar socialtjänstens insatser för barn och ungdomar är socialtjänstlagen (SoL). Om vårdnadshavaren eller den unge (under 15 år) motsätter sig frivillig vård med socialtjänstlagen finns (LVU) lagen om vård av unga som ett komplement till socialtjänstlagen. Syftet med LVU är att samhället skall kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av skydd, vård och behandling. Lagen om vård av unga tillämpas i två så kallade huvudfall, miljöfall och beteendefall. Miljöfall handlar om missförhållanden i hemmet och beteendefall handlar om den unge utsätter sin egen hälsa för att skada sig själv eller sin utveckling genom beroende framkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende (Socialtjänst 2003:9).

3.2 Institutioner träder in

Efter att socialtjänsten fick det överlåtande ansvaret över Saga har hon bott i sex fosterfamiljer, två utredningshem och två skol och behandlingshem. Jag har nedan i kronologisk ordning skrivit upp de fosterfamiljer och institutioner där Saga bott för att förtydliga hur hennes liv har sett ut och ser ut idag.

1998- Kom till första jourfamiljen, Vilshärad (Saga 12år)
1998- Kom till jourfamilj nummer två, Vallås
1998- Kom tillbaka till jourfamiljen nummer ett i Vilshärad
1998- Ny jourfamilj i Slättåker
1999- Fosterfamilj i Harpinge (Saga 13 år)
1999- Kom tillbaka till sin mamma
2001- Kom till ett utredningshem Solhemmet (Saga 14 år)
2002- Hvb (hem för vård eller boende) Högåkra (Saga 15 år)
2002- Tillbaka till Solhemmet
2002- Fosterfamilj, Haverdal
2003- Fosterfamilj, (Anna och Bengt) Grästorps (Saga 16 år)
2003- Utredningshem, Trastgården
2003-2004 Skol/behandlingshem, Dalgården (Saga 17 år)
2004-08-01 Saga flyttar tillbaka till sin tidigare fosterfamilj (Anna och Bengt)

Gemensamt för ungdomar med sociala problem är att de ofta har flyttat runt mycket under sina liv, dels med familjen, dels på egen hand mellan olika institutioner (Sis Rapport 2002:2). Sagas flyttande är representativt för ungdomar med liknande sociala problem. Var de har bott under vissa perioder hänger samman med hur deras liv har sett ut just då eftersom det ena är resultatet av det andra. De flesta ungdomarna har i olika omgångar varit placerade i olika fosterfamiljer, Hvb- hem (hem för vård eller boende) eller 12 § hem (ett särskilt boende för unga som vårdas enligt LVU (lagen om vård av unga) beroende på syftet med placeringen. Sagas flyttande mellan olika boende miljöer utgör en viktig del i hennes liv eftersom detta speglar Sagas liv och hur hon har blivit till den hon är idag.

Under året 1998-1999 var Sagas mamma på behandlingshem och Saga fick bo i tillfälliga jourfamiljer. Efter att Sagas mamma varit på behandlingshem och kommit hem fick Saga komma hem till henne igen eftersom socialtjänsten trodde att Sagas mamma var drogfri. Behandlingen hjälpte inte Sagas mamma och hon fortsatte att missbruka alkohol och började även under åren 1999-2001 att missbruka amfetamin. Trots att Sagas mamma upptog sitt missbruk igen efter behandlingen bodde Saga hos henne under två år. Under den tid Saga bodde hos sin mamma reagerade elever och personal på Sagas skola på hur hon mådde och betedde sig. Skolan kontaktade socialtjänsten och de gjorde en utredning på Saga. Saga kom efter denna utredning till ett utredningshem och därmed inleddes Sagas institutionsvandring och då var Saga bara fjorton år.

Denna institutionsvandring ger också Isak röst åt. Det som skiljer Saga och Isak åt är att han inte har någon kontakt med sina föräldrar. Saga har trots sin mammas missbruk periodvis lyckats hålla kontakten. Isak beskriver sin uppväxt;

”Så bodde jag hos moster ett tag, sedan till ett nytt fosterhem och efter det ett annat i K flyttade jag till en institution. Och sedan efter det till T, en annan institution så var jag där ett tag. Sedan flyttade jag till min moster. Sedan fick jag lägenhet och sedan var jag på ett utredningshem. Sedan bodde jag i lägenhet och sedan var jag på ett utredningshem. Sedan bodde jag i M och sedan flyttade jag upp här, fick lägenhet här. Så strulade jag till det började sno och sådana grejer. Sedan blev jag utslängd och bodde hos kompisar. Det är inte så längesedan, nu i vintras. Jag har fått lägenhet nu men det strulade till sig där också så jag åkte ut därifrån igår. Jag ska reda ut det med socialen, för jag har en träningslägenhet, så har dom vissa regler så bröt jag mot dem (Amelius, red, s 216, 1996)”.

Under det år Saga bodde på utredningshemmet blev hon bedömd som ett ”LVU 3 § beteendefall”, det vill säga:

”Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroende framkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i förstastycket” (Lag 1998: 616, SFS 1990:52).

LVU 3 § fick Saga på grund av att hon utsatte sin hälsa för fara eftersom hon försökte göra tre självmordsförsök med hjälp av tabletter. Sagas självmordsförsök hade sin grund i att hon blivit sexuellt utnyttjad av en ung man som bodde på samma utredningshem.

S: Det var inte riktiga självmordsförsök, det var mer ett rop på hjälp, jag stoppade i mig en massa tabletter.

I: Mår du bättre idag?

S: Det går ju upp och ned (visar med handen upp och ned) än så här (visar en rak linje med handen).

I samband med att Saga fick LVU 3 § fick hon också LVU 2 §, det vill säga:

”Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas” (Lag 2003:406, SFS 1990:52).

LVU 2 § fick Saga beroende på att Sagas mamma inte skulle kunna komma och hämta henne på utredningshemmet och för att LVU vården skulle kunna genomföras utan att Sagas mamma eller någon annan anhörig skulle avbryta vården. Sagas dåvarande hälsotillstånd var

inte olikt de ungdomars hälsotillstånd som befinner sig i samma livssituation som Saga. Många av dessa ungdomar har mått eller mår psykiskt dåligt. Drygt två femtedelar av de flickor som skrevs in på behandlingshem som lyder under Statens Institutionsstyrelse år 2002 hade försökt begå självmord. Flickorna skiljer sig jämfört med pojkarna beträffande psykiska problem då en mindre andel pojkar vid inskrivningen på ett behandlingshem uppgett att de har psykiska problem (Sis Rapport 2002:2).

Efter att Saga fått dessa två LVU beslut beslöt socialtjänsten sig för att Saga år 2002 skulle komma till ett hvb- hem (hem för vård eller boende) för att få extra tillsyn. Sagas tid på hvb- hemmet innebar mycket problem för Saga. Hon kom inte överens med personalen eller de medboende och rymde därifrån flera gånger. På grund av detta kom hon tills vidare tillbaka till det tidigare utredningshemmet. Där stannade hon en kortare tid i väntan på att få komma till en fosterfamilj.

Den fosterfamilj hon kom till först visade sig inte vara bra och hon fick därför pröva att bo i en annan fosterfamilj (Anna och Bengt) som skulle visa sig vara bättre. Saga var nu 16 år och hon kände att hon äntligen trivdes med sitt liv. Under den tid Saga bodde hos Anna och Bengt fick emellertid Saga en pojkvän som misshandlade henne. Saga blev nedbruten av hennes dåvarande pojkvän och Anna och Bengt visste inte vad de skulle göra. De kopplade in socialtjänsten och socialtjänsten ansåg att det bästa för Saga var om hon återigen kom till ett utredningshem. Där fick hon stanna i tre månader för att sen komma till det behandlingshem som hon vistas på idag.

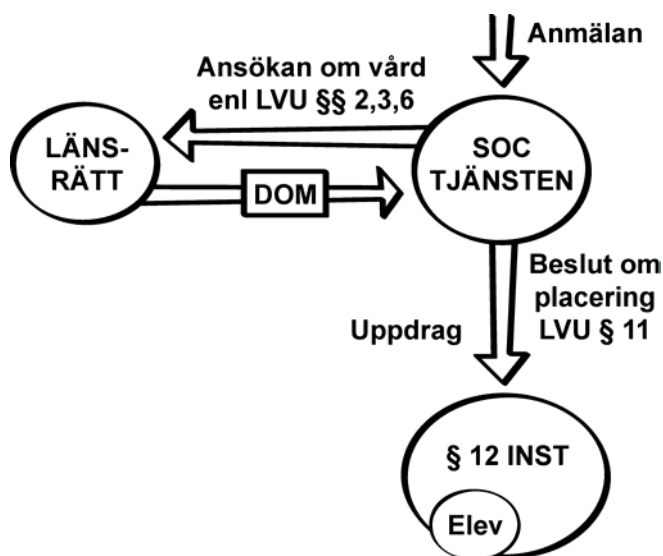
Saga har bott på det behandlingshem hon vistas på idag i cirka ett år och skall flytta därifrån augusti 2004. Efter att Saga är klar på behandlingshemmet kommer hon att flytta tillbaka till sin hemstad och till Anna och Bengt som hon bodde hos innan hon kom till utredningshemmet och behandlingshemmet, för att senare i höst påbörja gymnasial utbildning.

3.3 Aktualisering av ett ärende hos socialtjänsten

Jag kommer i korthet beskriva hur ett ärende aktualiseras hos socialtjänsten för att ge en inblick i hur socialtjänsten arbetar med de anmälningar de får in om unga personer som är i liknande livssituation som Saga. Dessutom kommer jag att tydliggöra hur ärendet aktualiseras

genom en skiss som jag och en av behandlingsassistenterna på Dalgården har utformat tillsammans, se figur 1.

I Sagas fall hade socialtjänsten tillsyn över Sagas familj från det att Saga var liten och den skola Saga gick på visste också om Sagas hemförhållande, men i andra fall kan det vara en utomstående person som slår larm till socialtjänsten att det är något som inte står rätt till. Ett exempel på detta skulle kunna vara att en förälder vars barn är kompis med ett barn som har svåra hemförhållanden anmäler detta till socialtjänsten. Anmälan kan göras muntligt eller skriftligt. Om föräldrarna motsätter sig frivillig vård enligt (SoL) skickar socialtjänsten en ansökan om vård enligt LVU till länsrätten där de ger en redogörelse för den unges förhållanden. Länsrätten ger ett yttrande om det skall bli utredning eller inte och detta beslut får inte ta mer än en vecka. Efter att länsrätten gett sin dom tar socialtjänsten över utredningen och de i sin tur tar ett beslut om placering och vård. Socialtjänsten har sedan som uppdrag att se till att den unge förhåller sig väl och att relationen mellan den unge och personalen på hemmet är bra. Gällande upphörande av vård så är det socialtjänsten som avgör om personen är ”färdigvårdad” eller inte. Socialtjänsten skall också noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne (SFS 1990: 52).

Figur 1: Hur ett ärende aktualiseras hos socialtjänsten.

Personalen på Sagas senaste behandlingshem och socialtjänsten i Sagas hemkommun skall tillsammans se till att Sagas återförening med sin hemmiljö går bra. Behandlingsassistenten Ulla menade att deras eftervård inte kommer att vara lika intensiv som de andra flickornas eftersom Saga inte skall flytta till en egen lägenhet. Dessutom har Saga valt att bo hos den fosterfamilj hon bodde i innan hon kom till utredningshemmet och nuvarande

behandlingshem. Personalen på behandlingshemmet menar att Saga kommer att få ett bra skydds nät genom sin fosterfamilj och de ser ingen anledning till att behöva ha någon direkt eftervård med Saga.

I: Kommer ni att ha eftervård när Saga flyttar ut härifrån?

U: Ja, den kan se ut lite olika beroende på var de ska bo. Nu kommer Saga att ha ett ganska bra skydds nät med Anna och Bengt. Så den uppföljningen kommer inte att bli så tät som för andra elever som flyttar ut i egen lägenhet.

4. SAGAS UTVÄRDERING AV SINA LIVSERFARENHETER

Ungdomar i liknande livssituation som Saga, lever i en särskilt utsatt situation. Flera av dessa ungdomar har varit placerade i olika fosterfamiljer innan de kommer till en institution eftersom socialtjänstens arbete med att placera barn och ungdomar ibland har misslyckats. Dessa ungdomar som placerats i fosterfamiljer där de inte kunnat bo beror till viss del på att kommunikationen mellan socialarbetarna och de unga brister. Saga menar att många viktiga beslut som handlar om deras liv fattas över deras huvuden. Saga uttrycker ofta liksom andra ungdomar i samma livssituation att socialtjänsten och vårdpersonal inte gör dem delaktiga i behandlingsarbetet.

4.1 Fosterfamilj

Sagas första riktiga fosterfamilj kom hon till 1999 när hon var 13 år. Socialtjänstens placering av Saga i sin första fosterfamilj blev inte helt lyckad och Saga stannade därför inte länge hos denna fosterfamilj. Hon fick istället komma hem till sin mamma igen eftersom socialtjänsten ansåg att Sagas mamma skulle klara av att ta hand om Saga då de såg henne som drogfri. Ett omhändertagande är ett mycket stort ingrepp för ett barn som inte kan bestämma själv vart han eller hon ska bo. Sagas första minne av socialtjänstens omhändertagande av henne kom att bli mycket negativt.

I: Hur såg ditt liv ut när du bodde i din första fosterfamilj?

S: Jag tror jag gick i skola, jag var nog tvungen att gå i skola. Pappa dog i den vevan när jag var tolv, då bodde jag ju i fosterfamilj. Jag kan ha varit 10 eller 11 när jag flyttade till min första fosterfamilj eftersom jag var tolv när min pappa dog. Jag låg ofta uppe på nätterna jag kunde inte sova. Så en fosterfamilj som jag bodde hos i sex månader. De var väldigt, ja de hade ju andra fosterbarn då som de hade fått när de var två- tre år och en gång på natten kom jag storgråtande, jag kunde aldrig sova så jag grät mig till sömns och de sade då att eller när jag kom upp, ”våra andra barn som bodde här de grät ju aldrig på natten när de kom upp så här” du vet. Jämföra så ”varför gör du det ” typ. De var väldigt snälla så, de var väldigt generösa. De frågade mig om jag ville gå i ridskola, fixa ridskoleplatser, köpte cykel till mig, du vet sådana saker, de engagerade sig väldigt mycket så.

I: Men inte emotionellt?

S: Nej.

Saga är idag mycket ångerfull för att det slutade illa hos den fosterfamilj som hon bodde hos år 2003 när hon var 16 år (hos Anna och Bengt) där hon trivts bäst. Saga fick flytta därifrån med anledning av att hennes dåvarande pojkvän misshandlade henne och situationen blev ohållbar för socialtjänsten och Sagas fosterföräldrar. Saga är glad för att hon skall få göra ett nytt försök att få flytta tillbaka till Anna och Bengt igen eftersom hon tycker att det är den enda fosterfamilj som betytt något för henne.

I: Är det lika många familjehem som behandlingshem?

S: Nej det är, två behandlingshem med det jag går på nu och två utredningshem är det, sen är det sex fosterfamiljer. Men asså det har väl varit, jag tror det är Anna och Bengt, de är de enda som verkligen har varit bra. Och sen så typ när jag bodde här så var jag ju ganska, jag var ihop med en kille som var 28 eller 30.

I: Hur gammal var du då?

S: Det var ett år sedan (16 år). Så det var helt dumt. Och de ville ju inte det här och jag fattade ju inte det va. Jag var ju sådär han var ju jättegullig. Men de gjorde helt rätt. Så det var väl lite jag som gjorde det då. Sen misshandlade han mig och så. Det kunde ha varit bra här men jag skippade lite det och så.

Urvalet bland fosterfamiljer är inte särskilt stort i dagsläget säger den intervjuade socialassistenten. Nedskärningar inom deras verksamhet har bidragit till att det inte finns tillräckligt med personal som kan rekrytera fosterfamiljer och ge fosterfamiljer den handledningstid de behöver. Effekten av detta blir att urvalet av fosterfamiljer blir mindre och att en del av fosterfamiljerna inte orkar ha kvar barnen om de inte får någon hjälp från socialtjänsten. Detta leder sannolikt till omplaceringar och separationer som gör att barnen far illa och att en del av dessa barn blir inåtvända. Socialförvaltningen tvingas att kompromissa med barnen och fosterfamiljerna eftersom det finns fler barn som behöver hjälp än vad det finns fosterfamiljer som kan tillgodose barnens behov, vissa av barnen hamnar hos sina biologiska föräldrar igen.

Mills (1971) menar att det är tvunget att vi tar hänsyn till strukturella förändringar i samhället för att förstå personliga problem. De personliga problemen skapas i Sagas fall genom att det finns resursmässiga problem hos socialtjänsten. Effekten av detta blev att Saga under större delen av sin uppväxt placerades i fosterfamiljer där hon inte trivdes, dessa fosterfamiljer var från början temporära lösningar men blev sedan fasta på grund av att det inte fanns några andra fosterfamiljer som kunde ta emot henne. De institutionella nedskärningarna beror på att vi måste ta hänsyn till samhällets ekonomiska och politiska institutioner och inte till en samling individers personliga situation och karaktär som Mills (1971) uttrycker det.

4.2 Institutioner

Sagas ser själv det behandlingshem hon bor på idag mer som en skola än behandling eftersom behandlingen sker integrerat med skolundervisning. Hennes uppfattning om hur människor ser på henne att hon bor på ett behandlingshem är att hon tror att de tycker att det enbart är ett behandlingshem hon vistas på och inte en skola.

I: Hur ser din levnadssituation ut idag? – Kan du berätta lite om hur du har det idag?

S: Jag bor i Dalgården.

I: Är det i Karlskrona? – Behandlingshem eller?

S: Ja typ, eller skola kan man väl säga. Jag går i skola där och så. Det är ganska bra. Det är både och. Först ville jag absolut inte när jag bodde på Trastgården innan jag kom till Dalgården, då ville jag absolut inte komma dit där det bara var tjejer. Utan då ville jag komma dit där det var mer killar och sen det är rätt bra och så.

I: Är det någon som behandlar dig annorlunda för att du bor på behandlingshem?

S: Jag tror nog typ att eftersom man bor på behandlingshem så tror de att man är ett psykfall som begått mord ”jaha vad har du gjort för att hamna här då”, börjar jag tänka efter, jag känner mig så dum, ”jag måste fan ha gjort någonting”. Ibland så känner jag, jag har egentligen inget specifikt så som jag gjort eller så, jag har inget så ”det här har jag gjort” gått och drogat eller så, men asså, jag tog inte droger och så.

Saga har aldrig gjort något specifikt som hon uttrycker det, hon har inte varit kriminell eller missbrukat alkohol eller droger. Trots detta letar Saga efter specifika orsaker till varför hon idag vistas på ett behandlingshem. Hon uttrycker det som om att ”jag måste fan ha gjort någonting” för att jag ska hamna på ett behandlingshem och att hon känner sig dum för att hon inte kan säga ”det här har jag gjort”. Det verkar som att Saga vill intala sig själv att hon har gjort något specifikt eftersom att det skulle vara enklare för utomstående att förstå varför hon vistas på ett behandlingshem. Thomas (1966) menar att människor blir vad man kallas, en slags självuppfyllande profetia. Detta anser jag skulle kunna förtydliga Sagas självbild då hennes vistelse på behandlingshemmet har bidragit till att hon själv har börjat se sig som en avvikare eftersom hon tror att samhällets synsätt på henne är att hon är en avvikare då hon vistas på ett behandlingshem.

4.4 Socialtjänsten

Sagas kontakt med socialtjänsten har varit lång och ihållande. Sagas erfarenheter av socialtjänsten har varit förhållandevis positiv. Det som hon har upplevt som mest negativt med socialtjänsten var mötet med socialtjänsten hemma hos Anna och Bengt år 2003 när Saga var 16 år, då det bestämdes att Saga skulle flytta till sitt andra utredningshem, Trastgården.

I: Hur kom du i kontakt med det hem du är på nu då?

S: Det var socialtjänsten som ordnade det.

I: Men du bodde här och sen dit (syftar på Anna & Bengt).

S: Nej, jag bodde här och sen var jag ihop med den där killen och så misshandlade han mig och så blev det massa strul med det och sen sa socialtjänsten ”nu får det vara nog” bla bla bla. De sa ifall du inte träffar honom så vi vet om det då ska vi inte göra någonting om du sköter dig. Jag gick upp varje morgon, gick till skolan, jag skolkade inte som jag brukat göra. Och sen så efter tre veckor ringde socialen hit (syftar på Anna & Bengts hem) och sa att de skulle ta mig, bla bla. Sen ringde de och sa att jag skulle komma till Trastgården, ”jag fick värsta paniken”. Jag visste inte vad jag skulle göra och sen så vad hade jag gjort, jag hade inte gjort något så, jag hade blivit misshandlad, kan jag hjälpa det liksom, ”jävlar”. Sen så åkte vi till Trastgården, jag satt i bilen och bara grät och grät.

Sagas syn på socialförvaltningen verkar överlag vara positiv. I sina tidigare uttalanden om socialtjänsten menar Saga att de agerat rätt mot henne i många situationer. Det finns ändå vissa fall då hon anser att de inte agerat rätt. Ett sådant fall var när de tog beslutet om att hon skulle komma till sitt andra utredningshem, Trastgården. Hon tyckte att det var pojkvännen som misshandlade henne och att det inte hade med henne att göra, det var han som hade problem, inte hon och att hans problem gick ut över henne. Detta beslut förstår Saga fortfarande inte varför socialtjänsten gjorde, hon anser att hennes åsikt inte hade så stor betydelse i den situationen.

Hela beslutsprocessen färgas sannolikt trots honnörsord som ”delaktighet”, av en asymmetrisk maktrelation. Jonsson (1970) beskriver till exempel rollspelet mellan socialarbetare och klient där han menar att det oftast inte är samma villkor för båda parter. Socialarbetaren har makten att besluta, klienten bara rätten att klaga över beslutet. Socialarbetaren frågar, klienten svarar.

5. VARDAGEN IDAG

5.1 Bakgrund

Ungdomar som kommer till vård och behandlingshem på grund av beteendeproblem – missbruk, kriminalitet eller annat socialt avvikande beteende – befinner sig i regel i en mycket svår situation. De har ofta haft en besvärlig uppväxt och deras relationer till föräldrar och andra närstående präglas av instabilitet och otrygghet. Deras familjer är ofta socialt utsatta och det är också vanligt att ungdomarna har psykiska eller psykologiska problem. Många ungdomar har också kunskapsluckor orsakade av bristfällig eller avbruten skolgång samt i vissa fall läs- och skrivsvårigheter (Sis Rapport 2002:2).

5.2 Dalgården

För att få bättre inblick i Sagas liv och hur hon lever idag var jag och besökte henne på det behandlingshem hon vistats på nu, Dalgården, där skolundervisning är basen i verksamheten. Dalgården ligger ca en mil utanför närmaste tätort, vackert beläget med utsikt över en sjö. Institutionen kan liknas vid ett campusområde med byggnader i olika block med öppna och låsta avdelningar. Avdelningen Heden där Saga bor är en öppen behandlingsavdelning som har plats för sex flickor. På avdelningen arbetar en kvinnlig föreståndare tillsammans med kvinnliga och manliga behandlingsassistenter med varierande utbildningar.

5.3 Beskrivning av Sagas liv på Dalgården

Min förförståelse innan jag kom till Dalgården och den avdelning där Saga bor var att stämningen skulle kännas kall och att miljön skulle liknas vid hur miljön är på många andra institutioner. Flera av de institutioner som jag varit på tidigare har sett ut på ett visst sätt med ett basmöblemang, likadana gardiner, inga blommor och det är ofta ovanligt rent. Mitt första intryck av avdelningen var dock att det inte direkt kändes som en institution. Detta tror jag berodde mycket på att jag först lade märke till att avdelningens inredning var mer hemlik än vad jag hade tänkt mig. Det fanns saker som oftast förekommer i ett vanligt hem: soffor och bord vid tv i två allrum, ett stort kök med köksbord och stolar, filtar och kuddar i soffan, färgglada gardiner, blommor, en dator, olika spel, med mera. Dessutom hade flickorna och personalen tillgång till en egen uteveranda. Jag hade inte möjlighet att se alla flickors rum utan jag var bara på Sagas rum. I hennes rum fanns det en säng, garderob, stereo, och ett skrivbord samt anslagstavla på väggen. Flickorna hade själva med personalens samtycke möjlighet att inreda sina rum efter egna önskemål.

Trots att jag upplevde en varm stämning och att miljön inte kändes direkt institutionaliserad kändes det inte som i ett vanligt hem. Det som jag tycker bidrog till att den institutionella känslan ändå infann sig relateras till de regler, rutiner och normer som finns på avdelningen. Institutionsatmosfären underströks även av att personalen var i omlopp hela tiden, vilket är en stor skillnad från ett riktigt hem där man oftast omges av samma personer hela tiden. Dessutom märktes en tydlig åtskillnad mellan flickorna och personalen eftersom personalen bar larm och nycklar i fickan. De hade genom sina larm uppsikt över flickornas rum och genom sina nycklar tillträde till deras rum.

En av de tydligaste uttalade regler som finns på avdelningen är att flickorna inte får gå in på varandras rum och att deras rum skall vara låsta den tid de inte är där. Denna regel har jag noterat, från en grundläggande norm som genomtränger hela avdelningen, nämligen att de alltid skall ha ett ”bra förhållningssätt”, uppträda respektfullt gentemot varandra och mot personalen. Personalen förklarade för mig att detta är en viktig norm och regel att följa eftersom de flickor som bor där oftast inte fått med sig grundläggande värderingar i sin uppväxt såsom, respekt gentemot andra, rutiner och tillit. Det är därför extra viktigt att flickorna är noga med att följa de normer och regler som finns på avdelningen, för att de skall kunna ha med sig detta senare i livet.

Deras rutiner på vardagarna handlar om fasta tider under skoldagen och i samband med måltider. De är även tvungna att vara på sitt rum senast 22.00 varje kväll. Andra hållpunkter som städning, veckomöte, motionskväll, fanns med på programmet efter skoldagens slut. Deras program är inte fullt så pressat under helgen. Vissa av dem åker hem på ledigheter eller också stannar de kvar och har då inga direkta tider att passa förutom vid frukost och middag. De har inte heller några aktiviteter som de är tvungna att vara med på.

Min uppfattning om flickornas tillvaro på Dalgården är att en del verkar trivas och andra inte. Vissa verkar ha funnit sig tillrätta medan andra bara vill komma bort därifrån. Det som Saga tycker är en nackdel med Dalgården, är att det ligger något isolerat och att det sällan kommer några utomstående dit. Saga säger att det som är positivt med att bo på Dalgården är att skolan som hon går i är bra. Klasserna är inte stora och lärarna ger eleverna hjälp direkt när det behövs.

Hon upplever det också positivt att hon har en fungerande relation med de flickor som bor på hennes avdelning. Saga har dålig erfarenhet från andra institutioner vad det gäller relationer med de andra medboende. Jag frågade Saga om hon hade en bästis på avdelningen och det hade hon. Saga säger att hon inte skulle klara av livet på Dalgården utan sin bästis. Sagas bästis träffade jag bara en kort stund under min vistelse. Jag hann därför inte följa hur Sagas och hennes förhållande var men det märktes tydligt att hon gillar henne eftersom hon pratade mycket om henne. Det verkade inte som att det var unikt att just Saga hade en bästis på avdelningen. Det fanns ett annat par som också hade en till en relation. De umgicks nästan hela tiden då jag var där och inte speciellt mycket med de andra flickorna.

Jag frågade en av personalen om hon visste varför Saga och det andra paret hade en till en relation och hon svarade att det förmodligen beror på att de har en hög grad av integritet. De har lärt sig att man inte kan lita på alla och det är därför lättare att hantera en till en relation.

Relationen mellan flickorna och personalen uppfattade jag som bra under den tid jag var där. En behandlingsassistent verkade vara speciellt öppen och gämlig gentemot flickorna. Hon kunde spontant ge flickorna en kram. Ett annat tecken på att personalen verkade visa omsorg för flickorna var att det exempelvis fanns ett fotografi uppsatt på kylskåpet med en behandlingsassistent och Saga grimaserande tillsammans. Personalen var skojfrisk och humoristisk vilket jag tycker smittade av sig på flickorna så att de blev på gott humör. Det är svårt för mig att säga exakt hur personalens och flickornas relation är eftersom jag var där under en begränsad tid. Av det jag kunde se var relationerna positiva. Jag har i efterhand funderat över om personalens och flickornas beteende var äkta eller iscensatt när jag var där. Min uppfattning är att det var äkta men på grund av att jag inte vet hur personalen och flickorna brukar vara när jag inte är där har jag svårt för att säga om mina beskrivningar av deras relation och hur livet på Dalgården är representativt eller inte.

6. UPPFATTNINGAR OM SAGA

Jag kommer nedan att beskriva hur fostermamman Annas bild av Saga är, Saga utifrån behandlingsassistentens Ullas syn och Sagas egen uppfattning om sig själv.

6.1 Fostermammans bild av Saga

Anna är Sagas tidigare fostermamma. Saga och Anna har känt varandra sedan ett drygt år tillbaka då Saga bodde hos dem. Saga och Anna har fortfarande kontakt eftersom Saga brukar komma hem till dem när hon har ledighet från Dalgården. Saga säger att den tid hon bodde hos Anna och Bengt var hon trygg och trivdes väldigt bra. Dessvärre träffade Saga under den tid hon bodde hos Anna en kille som misshandlade henne och hennes umgänge med honom bidrog till att hon kom till ett utredningshem. Från utredningshemmet kom hon till det skol/behandlingshem hon är på idag. Efter att Saga är klar på Dalgården har Anna och Saga tillsammans bestämt att Saga skall flytta tillbaka till Anna och Bengt. Jag frågade Anna under det informella samtalet hur hon kände inför att Saga skall flytta tillbaka till dem.

I: Tror du att din roll gentemot Saga kommer att förändras nu när hon kommer tillbaka?

A: Det kommer att förändras vi kommer att lämna allt det gamla bakom oss. Men vi har ju ändå hållit kontakten under den tid hon inte bott här så vi är ju inte helt främmande för varandra.

I: Tycker du att Saga har förändrats vad gäller känslomässig utveckling och socialt beteende under hennes tid på Dalgården?

A: Jag tycker att hon uppnått en positiv mognad annars hade hon inte valt att flytta tillbaka till oss, innan var det mer festa och skaffa lägenhet så fort hon fyllt arton som gällde. Jag tror att hon behöver tre år hos oss för att bli trygg i sig själv. Men det är egentligen svårt för mig att säga hur hennes beteende har förändrats eftersom vi bara träffas på helgerna.

Under Sagas tid på Dalgården har personalen och Saga själv reagerat på att hon har en del humörsvängningar. Jag och Anna pratade en del om det och jag undrade om Anna som har känt Saga länge visste vad det kunde bero på.

I: Tror du att hennes humörsvängningar har att göra med att hon inte trivs på Dalgården?

A: Hon har fått spela roller hela sitt liv och tänker ofta tillbaka på sin uppväxt och hon har hela tiden fått anpassa sig efter alla andra, fosterfamiljer, institutioner, hon vet inte riktigt hur hon skall bete sig i alla lägen. Detta kan påverka att hon har humörsvängningar tror jag.

Annas uttalanden om Sagas humörsvängningar anser jag återspegla hur Anna är som person.

Hon går gärna in på djupet när det rör Sagas sociala problematik. Anna säger själv att hon bryr sig mycket om Saga och det är därför hon är så engagerad när det gäller henne. Även om Annas svar blev något analyserande ligger det mycket i hennes utsago. Saga har under hela

sin uppväxt levt med socialtjänsten som en kontrollerande myndighet. I de fall hon inte har tillgodosett deras krav har hon hamnat på en institution där hon istället fått anpassa sig efter deras principer. Hon har fått anpassa sig till de olika sociala miljöer hon befunnit sig i och fått spela olika roller för att tillgodose institutionernas principer.

Det är många i Sagas närhet som undrar hur hennes framtid kommer att se ut, framförallt undrar Anna eftersom det är hos henne hon skall bo. Jag var därför nyfiken på att få veta hur hon ser på hennes och Sagas framtid.

I: Hur ser du på Sagas framtid?

A: Åldern har gjort sitt. Hon säger att hon inte ska umgås med de osunda vännerna men det sa hon förra gången också (syftar på när hon bodde hos dem för ett år sedan). Jag tror att åldern har gjort sitt, men man vet ju aldrig. Det finns en del kvar att jobba med hos Saga. Hon måste ha tålamod med sig själv och inte gå tillbaka till sina gamla kompisar, före detta killar. Hennes självförtroende är inte bra eftersom att hon aldrig fått bo på ett och samma ställe. Hon behöver bo hos oss hela gymnasietiden för att uppnå trygghet.

Utifrån Annas svar verkar det som om att Anna ser på Sagas framtid med viss försiktig optimism. Hon är ändå orolig för hur Saga skall klara av att komma tillbaka till sin hemstad där hennes gamla vänner finns. Jag uppfattar det som om att Anna tror att Saga inte kommer att klara sig utan henne och Bengt när hon kommer tillbaka till sin hemstad. Min mening om huruvida Saga kommer att gå tillbaka till sina gamla vänner eller inte är inte densamma som Annas. Den bild jag har fått av Saga är att hon behöver mycket stöd när hon kommer tillbaka till sitt gamla liv men jag tror inte att hon kommer att gå tillbaka till killen som misshandlade henne eller någon annan av de vänner som inte är bra för henne. Det känns som att Anna ibland genom hennes uttalanden intar rollen som en professionell social- psykolog istället för rollen som en ”mamma”.

6.2 Behandlingsassistentens bild

Det informella samtalet med behandlingsassistenten Ulla började med att vi pratade allmänt om Saga och hennes tid på Dalgården. Precis innan jag skulle börja intervjua Ulla undrade hon om det var bra om hon hade med sig ett papper där hon gjort utlåtanden om Saga tidigare. Jag tyckte det var okej om hon ville ha med sig pappret under intervjun. Jag hade däremot inte tänkt mig att Ulla skulle läsa direkt från pappret när jag ställde frågor till henne. Detta bidrog till att Saga som satt med under intervjun genom Ullas ordval gjordes till ett teoretiskt diskuterbart objekt, ett fall. Hon pratade om Saga som hon inte satt där. Detta reagerade jag

starkt på eftersom det verkade som om att Saga inte förstod den vokabulär som Ulla hade. Till exempel frågade Saga under samtalsintervjun vad ordet infantil och integritet betyder.

U: På känslomässig utveckling och socialt beteende så är det att hon mognat något på Dalgården. Men är ändå ganska infantil.

S: Vad är infantil?

U: Inget negativt eftersom hon tydligen inte fått vara barn. Hon har även en hög grad av integritet.

S: Vad är integritet?

U: Att man inte släpper in alla på livet. Saga är bäst på en till en relation. Hon har väl lärt sig att man inte kan vara bästis med alla och hon har dessutom inte valt att bo med dessa ungdomar.

Jag reagerade på behandlingsassistentens uttalande om att Saga är infantil. Jag uppfattade det som att det var en föreställning hon hade om ungdomar i allmänhet som haft en besvärlig uppväxt. Hon gick inte in på vilket sätt Saga skulle vara infantil utan nämnde det som hastigast. Eftersom jag inte fick någon direkt förklaring till varför Saga skulle vara infantil anser jag det vara svårt att förstå vad behandlingsassistenten egentligen menade med det. Vad hon kanske inte tänkte på när hon uttalade sig om att Saga skulle vara infantil var att hon stämplade Sagas beteende och generaliserade Sagas liv med andra ungdomar i samma livssituation som Saga. Stämplingsteoretiker (Lilly, Cullen, Ball, 2002) menar att avvikande beteende konstrueras utifrån ett interaktionistiskt perspektiv där avvikande beteende konstrueras av dem som avviker och samhället tillsammans. Samhällets synsätt på avvikaren visar hur man avviker från sin omgivning och detta sker bl a i samtal med myndighetsrepresentanter.

U: Det är ditt humör men ditt beteende, gamla beteende som droger, rymma och sådana saker, det har du ju inte gjort här. Vi har ju tagit drogtesten och de har ju visat negativt.

S: Men jag har ju inte tagit några droger.

U: Nej. Vad jag kan säga om Sagas identitetsutveckling är att de sunda kontakterna har varit det viktigaste för henne. Ledigheterna har trappats upp stegvis.

S: Först var det tjugo minuter på området sedan en timme utanför sen var det varannan vecka som man fick åka ut.

Behandlingsassistentens sätt att prata om och till Saga visar på ett distanserat, objektiverande perspektiv. Hon talar i abstrakta termer för att berätta hur Saga egentligen är, t ex om hennes ”identitetsutveckling”. Behandlingsassistenten borde kunna uttrycka sig mer fritt och informellt eftersom hon har varit en del av Sagas liv under nästan ett års tid.

U: Den tydligaste förändringen jag sett hos Saga är att hon mognat väldigt mycket under den tid hon varit på Dalgården och att det gått väldigt bra för henne under den tid hon varit här. Saga har ibland svårt att uttrycka vad hon känner och klistrar därför på en irriterad mask,

bråkar lite för att sen kunna bråka ordentligt därefter berätta vad som gäller. Kanske har inte Saga ord för det som pågår inom henne. Eller så är hon inte van vid att kunna ta människor i anspråk när det inte känns bra. Hon har inte kunnat berätta i ord vad det är hon känner eftersom hon aldrig har fått träna på det. Hon har mycket humor och förstår hög grad av ironi. Osäker behöver mycket bekräftelse på att hon duger och att hon är bra och att hon kan.

Jonsson (1970) menar att det traditionella sättet att tala om den vårdbehövande är att göra det på ett distanserat, objektiviserande perspektiv. Socialarbetaren kallar dem för klient eller patient, det vill säga en person som avviker från oss andra, vanliga, normala, väletablerade människor. Jonsson anser att det finns en föreställning från samhällets sida om begreppen patient och klient där de som använder dessa begrepp utövar ett förmynderskap gentemot folk i lägre ställning. Socialarbetarens första uppgift menar Jonsson är att betrakta den vårdbehövande som patient eller klient och som en icke väletablerad människa, en människa som avviker från det normala. Resultatet blir en diagnos. Med hjälp av denna diagnos kan socialtjänsten placera patienten eller klienten i ett visst fack inom deras klassificeringssystem. Därmed har de fått förklaringen till den vårdbehövandes beteende, att den vårdbehövande är annorlunda än vi andra, vanliga samhällsmedlemmarna.

Ulla läste nästan hela tiden under det informella samtalet direkt på pappret. Både jag och Saga själv faller in i att tala om Saga som en utanförstående person. Assistenten är positiv, men Saga nyanserar bilden.

I: Hur har det gått för Saga från det när hon kom hit och tills idag?

U: Det har gått spikrakt uppåt.

S: Lite sämre i slutet.

6.3 Sagas uppfattning om sig själv

Saga har svårt att ge en tydlig bild av sig själv därför sammanställde jag och Saga en bild av henne tillsammans. De mest utmärkande dragen i hur hon är som individ tycktes vi oss kunna se gemensamt och det är de personlighetsdrag som vi vill sammanföra i en kort beskrivning av Saga.

Saga säger att hon behöver extremt mycket bekräftelse, uppmuntran och respons av personer i sin omgivning. Detta tror hon kan bero på att hon fått ta mycket ansvar för sin mamma under sin barndom. Saga säger också att hennes problematiska barndom har medfört att hon har svårt för att lita på andra, hon känner sig osäker på sig själv och har dåligt självförtroende.

Detta kan relateras till att Saga aldrig bestämt kunnat lita på sina närmaste då hon många gånger blivit sviken och lurad av dem hon älskar.

I: Vad har du lärt dig under din tid på Dalgården?

S: Jag kom dit 21 juli, det är svårt att säga vad man lärt sig det ser man inte själv, det ser personalen.

I: Men du känner att det gått bra eller?

S: Ja jag har ju mognat mycket.

I: Hur tror du att ditt liv kommer att se ut framöver?

S: Jag tror att det kommer att gå bra. Bara jag har tålamod med mig själv.

I: Tror du att du vill ha en egen lägenhet sen efter att du bott hos Anna och Bengt ett tag?

S: Ja det vill jag nog redan nu.

Saga tycker att det har gått bättre på senare tid och hon säger att hon har mognat mycket men hon är fortfarande osäker på hur det kommer att gå. Hon verkar vara nöjd med att hon skall få bo hos sin tidigare fosterfamilj. Hon vet att hon har svårt att ha tålamod med sig själv och har hon inte tålamod med sig själv tror hon att hon kan gå tillbaka till sina osunda vänner igen. Hon ser ljusst på framtiden och vill gärna ha en egen lägenhet så fort hon känner att hon blivit trygg i sig själv.

7. AVSLUTANDE DISKUSSION

Barn och ungdomars utsatthet kan vara en följd av problem inom familjen. De kan ha föräldrar som misshandlar dem, som har fysiska eller psykiska problem eller som missbrukar. Men barn och ungdomar kan också hamna i svåra situationer när föräldrarna sviker. Samhällets insatser kan innebära att man hamnar i förvirrande, föränderliga och stämplande sammanhang där barnhem, fosterhem och olika behandlingsinstitutioner avlöser varandra (Andersson (1995), Killén (1999). Fallet Saga åskådliggör denna process.

Saga är förmodligen van vid att rapportera om sitt liv och det kan betyda att hon kanske bara gått in på faktiska händelser och inte på djupet i det hon berättat för mig. Jag tycker ändå att jag lyckats lära känna henne så bra att jag kan ha uppfattningar om hur hon är som person. Den bild jag har fått utav henne går delvis att jämföra med Beckers (1970) teori om ”commitment” och ”sidebets” som en tolkning av hennes liv och för att se hur hennes liv har formats.

Becker menar att människan har åtaganden i livet vilket man följer. Som ung har man kanske inte några direkta idéer om hur livet kommer att se ut som vuxen men man har kanske en vag uppfattning om vad man vill göra när man blir vuxen. Saga minns inte att hon haft någon uppfattning om vad hon ville bli som liten eller hur hennes liv skulle se ut när hon blev stor. Detta beror troligen till stor del på att hon flyttat runt mellan fosterfamiljer och institutioner och har därför inte haft en fast tillvaro i livet och därmed har hon inte kanske inte haft några direkta framtidsplaner utan hon har förmodligen levt mer för stunden. Hon var däremot införstådd med att det inte skulle gå bra för henne.

Sagas liv har till stor del formats efter de olika institutioner och fosterfamiljer som hon bott i. Av den orsaken har Sagas liv bestått mycket av det som Becker kallar förgreningar; nya händelser skapar nya åtaganden och formar på så sätt individers vilja, mål och motivation. Becker menar alltså att så kallade sidebets (förgreningar) förändrar livsinriktningen. Ungdomstiden är sannolikt alltid sökande och famlande. Men ungdomar som på detta sätt ständigt flyttas mellan olika sammanhang måste i ovanligt hög grad tvingas ställa om sina viljor; ibland kortsiktigt för att klara sig dag för dag, ibland på lite längre sikt: kanske att få byta institution, få komma tillbaks till en man trivts på, att slippa tvångsvård osv.

Saga försöker idag att bygga upp ett bra nätverk med sina halvsyskon och nya vänner. Hon har bra kontakt med sin halvsyster och sin ena halvbror och hon har idag även ”normala vänner”. Min uppfattning om Sagas framtidsutsikter är att Saga eftersträvar att få leva ett normalt liv, att få ha åtaganden och därigenom kunna få leva ett relativt ”normalt Svensson” liv.

8. KÄLLFÖRTECKNING

8.1 Förlagsutgiven litteratur

Amelius , Bengt-Åke red, Bengtzon Sara, Rydelius Per-Anders, Sarnecki Jerzy, Söderholm-Carplan, Kerstin (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem- En forskningsöversikt*. Falköping: Statens institutionsstyrelse & Liber utbildning AB.

Andersson, Gunvor (1995) *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.

Becker, Howard, S, (1970) *Sociological work method and substance*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Giertsen, Hedda, (2000) *K og måter å forstå drap på*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jonsson, Gustav (1970) *Det sociala arvet*. Stockholm: Tidens förlag Folksam.

Killén , Karl (1999) *Svikna barn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Kvale, Steinar, (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lilly, Robert, J. Cullen, Francis, T. Ball, Richard, A, (2002) *Criminological theory. Context and consequences*. London: Sage.

Mills C Wright, (1971) *Den sociologiska visionen*. Stockholm: Prisma.

Patel, Runa, Davidson, Bo, (1994) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Thomas, W.I. (1966) om Thomas teorem i Albrecht, Chadwick, Jacobson, (1987) *Social Psychology*. Englewood: Prentice-Hall.

8.2 Rapporter och utredningar

SFS: 1990:52 *Svensk Författningssamling*.

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19900052.HTM>

Socialtjänst 2003:9 *Barn och unga- insatser 2002*

<http://www.sos.seFULLTEXT/44/2003-44-9/2003-44-9>. PDF

Berg, Marie- Louise (2002).Sis Rapport 2002:2 *Problemsyndrom hos flickor på särskilda ungdomshem*.

http://www.stat-inst.se/documents/2002_2.pdf

8.3 Dagstidningar

Ahlberg, Ulrika (2001-09-18) s 12 *Alarmerande ökning av placeringar*. Hallandsposten

Nyberg Lena, Thanner Lisa (2003-07-15) s 2 *Låt de utsatta barnen få påverka sin livssituation*. Göteborgsposten.

Henriksson, Karin (1997-05-18) s 7 *Stor oro för familjehemmen*. Göteborgsposten.